

Kırsal Alanların Dönüşümünü Kavramsal Bakımdan Yeniden Düşünmek

Rethinking from conceptual perspective of rural areas' transformation

Serdar Ceylan^{*1}, Mehmet Somuncu²

¹Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Burdur

²Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Ankara

Öz: Küreselleşen dünyada dünyanın giderek küçülmesi, zaman-mekân sıkışması mekânsal sınırları ortadan kaldırmış; farklı bölge ve kıtalardaki mekânlar arasında bilişsel ve ağsal ilişkiler giderek artmıştır. Kırsal alanlardaki paradigmatik değişim endüstriyel devrimle birlikte başlamış; kentsel ve kırsal alanların tanımlanmasında kavramsal paradokslar ortaya çıkmıştır. Endüstri sektörünün kırsal alanları yeni bir üretim alanı ve kırsal nüfusu ucuz işgücü olarak seçmesi, turizm sektörünün kırsal alanları boş zaman tüketim mekânı olarak görmesi, kırsal alanların mekânsal, sosyokültürel ve sosyoekonomik dönüşümünü başlatmıştır. İdari yönetim sınırların politik kararlarla yeniden tanımlanması ve kavramsallaştırılması, mekânsal temsilin politik kararlardan bağımsız olmadığını göstermektedir. Bu araştırmanın amacı, kentsel ve kırsal alanların sınırları, kırsal alanların politik kararlarla yeniden kavramsallaştırılmasının yerleşme coğrafyası terminolojisi bakımından yeniden tartışılmasını sağlamaktır. Alanyazında kırsal alan sınıflandırması ve tanımlanmasına ilişkin literatür taranmış ve betimsel olarak analiz edilmiştir. Kır ve kent ayırımına ilişkin görüşler tartışılarak, mekânın temsiline yerleşme coğrafyası bakımından yeniden kavramsallaştırılmasına dair öneriler çalışma sonunda sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kırsal alan, Kentsel alan, Yerleşme coğrafyası, Kır, Kent.

Abstract: In the global world, the world is gradually shrinking and spatial boundaries have removed. Moreover, spatial relationships between different regions and continents increased. Paradigmatic change in rural areas started with industrial revolution and as a result, conceptual paradoxes emerged in defining urban and rural areas. Because of choosing of rural areas in industry sector as a new production and cheap labor area and using of rural areas tourism sector as leisure time consumption space, rural area changed as spatial, socio-cultural and socio-economic. Re-definition and conceptualization of administrative borders by political decisions has showed that spatial representation isn't independent of political decisions. The aim of research is to understand borders of urban and rural areas and re-conceptualization of rural areas with political decisions. Discussing of this topic in terms of settlement geography is other goal of the study. Literature with regard to rural area classification and identification, reviewed and it analysed as descriptive. Views about rural-urban division discussed and presented suggestions which are relationship in terms of re-conceptualization of rural areas in settlement geography, in end of the study.

Keywords: Rural area, Urban area, Settlement geography, Rural, Urban.

* İletişim yazarı: Serdar Ceylan, e-posta: serdar_ceylan_51@hotmail.com

1. Giriş

Dünyada kentler giderek kalabalıklaşmakta, milyonluk yeni kentler oluşmaktadır. Kentler yatay olarak mekânsal genişlemesini saçaklanarak ya da sıçrayarak devam ettirmektedir. Dünyada 1 milyon nüfuslu 512 metropol kentin 2030 yılında 662'ye çıkacağı öngörülmektedir. Bu durum, tüm dünyanın kentleşmesine doğru bir gidişi temsil etmektedir. Kentlerin mekânsal genişlemesi, kırsal alanlara doğru olmakta; kentler, kır bir yayılma (kentsel gelişim) alanı olarak görmektedirler.

Tekeli'nin (2016a) de ifade ettiği üzere, küreselleşen dünyada insanın ayak basmadığı yeri bulabilmek oldukça güçtür. Hızla kentleşen ve mekân üzerinde kentsel bir yayılma gösteren ülkelerin kentten kıra doğru gerek ekonomik faaliyetlerini gerekse sosyal, politik ve kültürel bileşenlerini taşıdıkları düşünüldüğünde, kentin nerede bittiğini kırın nerede başladığını kestirebilmek güçtür. Sanayi sektörünün kırsal alanlara kayması, modern zirai faaliyetlerin kırsalda yoğunlaşması, orman endüstri sektörünün kırsal alanlarda toplanması, turizm faaliyetlerinin kırsal mekânlara yayılması gibi durumlar bütüncül olarak düşünüldüğünde, günümüzdeki kırsal mekânların geçmişteki fonksiyonundan, doku ve kimliğinden bütünüyle uzaklaşarak evrildiği söylenebilir. Bu bağlamda, kırsalda yer alan bu tür faaliyetler, yerel halkın sosyoekonomik ve sosyokültürel durumunu etkilemektedir. Bu durum, kırsal alanların dönüşümünü de beraberinde getirmektedir.

Türkiye'de 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası ile birlikte büyükşehir il sınırlarının tamamının kentsel alan olarak kabul edilmesi, köylerin mahalleye dönüştürülmesi kırsal ve kentsel alan ayrımını bulanıklaştırmıştır. Kır ve kent ayrımını zorlaştıran bir diğer süreç, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) bütün ilçe merkezlerini şehir olarak kabul etmesidir. İdari ve fonksiyonel olarak kırsal alanların dönüşümünün yanı sıra, kentlerden kırsal alanlara olan göçlerle (kentten kıra göç, refah göçü) kırsal alanların sosyokültürel ve sosyoekonomik yapısı değişmektedir. Kentlerde yaşayan gelir ve eğitim seviyesi yüksek sınıfın, yaşamak için sakin ve doğayla iç içe olan kırsal alanları tercih etmesi, kırsal alanların sosyokültürel ve sosyoekonomik yapısını değiştirmektedir. Yüksek gelir ve eğitim düzeyine sahip kentli sınıfın kırsalda kendisine yer seçmesi, kırsalın genel karakteristiğini (kimlik ve dokusunu) değiştirmektedir. Yukarıda kısaca değindiğimiz sorun genel olarak değerlendirildiğinde; kırsal alanlar günümüzde idari, fonksiyonel, sosyokültürel ve sosyoekonomik olarak bir dönüşüm geçirmekte, kentler büyükşehir illerinde noktasal yerine alansal olarak temsil edilmeye başlanmaktadır. Küreselleşen dünyada genelde ve Türkiye ölçeğinde yaşanan bu süreç, kır-kent, kırsal-kentsel kavramlarında paradoksları beraberinde getirmekte, kavramların tanımlanmasını ve alansal temsiliyeti bulanıklaştırmaktadır. Bu çalışmanın amacı da yaşanan bu paradokslar üzerinden kırsal alanları kavramsal bakımdan yeniden düşünmektir.

2. Kırsal Alanların Dönüşümü

Avrupa'nın Kuzey Atlantik kıyılarında ortaya çıkan modernite projesi, dünyayı değiştirmeye yönelmiştir. Doğanın ve toplumsal düzenin işleyişini insan aklının kavrayabileceği düşünülmüş; modernite projesi bu varsayım üzerine inşa edilmiştir. Modernleşmenin ekonomik boyutu, kapitalist ilişkiler içinde sanayileşmiş bir toplumu kapsarken; ikinci boyutu olan bilgi, ahlak ve sanat yaklaşımında evrenselliğin yakalanabileceğine inanılmıştır. Üçüncü boyutta ise, geleneksel toplum bağlantılarından kurtulmuş, kendi aklıyla kendini yönlendiren bireyin doğması hedeflenmiştir. Bu kişiler eğitilmiş, geleneksel (yerele) bağlılıklardan kopmuş, bireyleşmişlerdir. Dördüncü boyut ise, gelişen kurumsal yapıdır. Dönüşümün bu dört boyutunun gerçekleşmesi, günümüz toplumunun mekânsal organizasyonunda da çok önemli dönüşümler oluşturmaktadır (Tekeli, 2002: 3-4).

Kırsal gelişme modernizasyonun kırsal mekânlarda yaşayan insan topluluklarının toplumsal, ekonomik, ekinsel açılardan yapısını değiştirecek biçimde üretim, gelir ve refah düzeylerinin geliştirilmesini, insan-toprak ilişkilerindeki dengesizliklerin giderilmesini, kentsel alanlardaki fiziksel ve toplumsal altyapının oluşturulmasını, tarımsal ürünlerin daha iyi değerlendirilmesini amaçlayan çok yönlü süreçleri, etkinlikleri ve

örgütlenmeleri kapsadığı söylenebilir. Kırsal gelişme deyince, genellikle tarım ve hayvancılık kesiminin yapısı, sorunları, üretim, pazarlama ve bu amaçla örgütlenme konuları akla gelmektedir. Kuşkusuz toplumsal ve ekonomik içerikli kırsal gelişme, tarımdan kopuk değildir. Aksine, kırsal gelişme özünde tarımsal ekonomideki gelişim ve dönüşümlere bağlıdır. Bununla birlikte, kırsal gelişmenin insan toprak ilişkileri, toprak iyelik düzeni, toprakların işletmelere dağılımı, topraksızlık ya da toprağın azlığı başta olmak üzere, çok çeşitli kırsal altyapı, işsizlik, ormanların korunması ve benzeri konularla ilgili çok geniş kapsamlı yönetsel, ekinsel, eğitsel ve tüzel kimi yöneltilelerle birlikte ele alınması gerekmektedir (Geray, 2011: 17-18).

Kırsal mekânın ülke ekonomisinin genel gelişme düzeyine dayanan çok fonksiyonlu bir mekân olduğu kabul edilmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde tarımsal fonksiyonun kırsal mekânlarda bir özneliği varsa da artık oralarda bile tek özellik değildir. Kırsal mekânlarda bulunan tüm fonksiyonlar kırsal fonksiyonlar olarak kabul edilebilir. Bunlardan bazıları aynı zamanda kentsel mekânlarda da bulunabilirler (ama onlardan farklıdır); ancak diğerleri özel bir karaktere sahiptir-sadece kırsal mekânlarda bulunurlar (Tümertekin ve Özgüç, 2015: 123).

Endüstri çağının iki önemli buluşu olan otomobil ve telefon, 20. yüzyılın başında kişileri belli merkezlere bağlı olmaktan kurtararak özgürleştirmiştir. Bunun etkisiyle alt kentleşmeler ortaya çıkmıştır. Kuşkusuz insanlar günümüzde daha sakin, daha temiz yerlerde, doğaya daha yakın olarak ve daha çok mekân kullanarak yaşama isteği gerçekleştirmektedir. Bu nedenle, sanayi sonrasının toplumunun gelecek dönemlerde yeni bir kırsal yapısı olmayacaktır. Artık kırsal alan kentsel mekâna dönüşmekte, kentli nüfusça kullanılmakta, kentsel kurumlara denetlenmekte ve yönetilmektedir. Bu durum, tüm yeryüzünün kentsel mekân haline gelmesi demektir (Tekeli, 2011: 496-497). Nitekim dünyanın ve ülkelerin geleceğini belirlemede en önemli bir süreç olan kentleşmeyi durdurmaya olanak yoktur. Ancak toplumsal katmanlar arası ve bölgeler arası dengeli kalkınma, yerleşme, arsa ve konut yöneltileleriyle kentleşmenin yönü değiştirilebilir ve daha sağlıklı biçimde, daha normal bir hızla gerçekleşmesi sağlanabilir. Önemli olan, kırsal kesimde yaşam koşullarını, geçim olanaklarını iyileştirmek, fiziksel, toplumsal altyapı ve hizmetleri köylünün ayağına götürmektir (Geray, 2011: 18-19).

ABD’de kırsal alanların sürekli nüfus kaybetmesiyle köy ve kasabalar ortadan kalkmaya başlamıştır. Ancak kırsal alanlar hayatta kalabilmek için tarımın yerine geçebilecek faaliyetleri araştırma yoluna gitmişlerdir. Bu nedenle, Amerika’nın her tarafında sayıları gittikçe artan bazı bölgeler, turizmi bir çıkar yolu olarak görmekte ve “refahın metropoliten alanlardan daha yoksul durumdaki kırsal toplumlara doğru coğrafi olarak yeniden yayılabileceğini” ummaktadırlar. Bütünüyle kırsal alanlar nüfus kaybederken, 480 tanesi turizm sayesinde nüfus artışı kaydetmiştir. Bu tür yerlerde turizm ya da rekreasyon yoluyla ekonomik gelişme şu şekilde olmaktadır: (i) Bu yerleşmeler manzara, eğlence, tarihsel özellikler gibi turizm çekiciliklerini geliştirdikleri için turistleri kendilerine çekmekte, (ii) burayı beğenen bazı turistler bir “tatil evi” (ikinci konut) almaya karar vermekte, (iii) bu tatilciler emeklilikten sonra buraya yerleşmeye karar verirken, yenileri de aynı amaçla aynı yolu izlemektedir. Ancak gelişme gösteren ve nüfusu tekrar yükselmeye başlayan bu kırsal yerleşmelerin en çok deniz, göl, nehir kıyısında ya da dağ manzaralı yerlerde bulunan (doğal çekiciliğe sahip) yerler olduğunu eklemek gerekir (Özgüç, 2007: 131).

2.1. Türkiye’de Kırsal Alanların Dönüşümü ve Modernleşme Çabaları

Türkiye ekonomisi içinde kapitalizmin mekândaki eşitsiz gelişimi, diğer bir deyişle küresel dengeler ile yerellikler arasında kurulan bağlantılardaki farklı dönüşüm süreçleri, mekânları farklı gelişim ivmeleri içine itmektedir. Türkiye’deki bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları, tarımda uygulanan neo-liberal ekonomi politikaları, ulaşım ve iletişim alt yapısında ortaya çıkan gelişmelere dayanan mekânsal genişlemeler, kır ve kent mekânlarını daha yoğun bir etkileşim içine itmektedir. Bu yöndeki dinamikler, sosyal ve mekânsal hareketleri öncesinden farklı bir boyuta taşıyarak, onları çok yönlü ve karmaşık hareketler haline getirmektedir (Çiftçi-Yeşiltuna, 2016: 3; 95). Kır ile kent arasında görülen bu yoğun etkileşimlerin en dikkat çekenleri;

kırsalda görülen demografik değişimler, köykent projesi ile modernleşme çabaları, idari taksimatta ve tarımsal yapıdaki dönüşümler olarak gruplandırılabilir.

Türkiye'nin 1927 tarihli ilk nüfus sayımına bakıldığında, ülkenin kalabalık bir nüfusa sahip olmadığı görülmektedir. Bu dönemde Türkiye'nin genel durumunu betimleyecek olursak:

“Ülkede kentli nüfus yaklaşık 3,3 milyon ile toplam nüfusun yüzde 24,2'sini oluşturmaktaydı. Halkın dörtte üçü kırsalda yaşıyordu. Köyler; fakirlik, eğitimsizlik (cehalet) ve yalıtılmışlık atmosferi içinde toplumsal baskıyı ve yerel güçlerin kazanç umutlarını beraberinde getiriyordu. Taşıma sistemi esas olarak hayvanlar vasıtasıyla gerçekleştiriliyordu. Heybeli eşekler veya ufak arabaları çeken atlarla şehre gitmek, özellikle dağlık bölgeler söz konusu olduğunda, tam bir sefere dönüşüyordu. Özetle şehirler ve köyler, birbirinden habersiz bir halde yan yana yaşayan iki dünyaydı.” (Bazin ve Tapia, 2015: 213-214).

1925 yılına kadar kır ile kentleri birbirine bağlayacak ve yaklaştıracak bir yol ağının mevcut olmaması, kır ile kent arasında uzun bir süre kopukluk olmasına neden olmuştur. Bu kopukluğun giderilmesi adına, Cumhuriyetin ilk yıllarında demiryollarının ülkenin her bölgesine ulaştırılmaya ve böylece bölgeler ve kentler arasında bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Demiryolunun erişemediği alanlar, 1950'den sonra yoğun bir şekilde karayolu ağı ile donatılmaya başlanmıştır. Ancak bu dönemlerde kırsal alanların yollarının toprak yol olması ve araç sayısının az oluşu, kırların kentlerle bütünleşmesini geciktirmiştir. Türkiye kırsal alanlarını yollar dışında etkileyecek en kolay araç, radyo olmuştur. Kırsal alanlara elektrik geç ulaştırılmış olsa da pilli radyolar ile kentin kırlar üzerindeki etkisi yaygınlıkla hissedilmeye başlanmıştır. Kır insanı, radyolar aracılığıyla kentler ve dünya hakkında çok şeyler öğrenmiş ve görmediği halde farklı mekânları tanıma olanağı bulmuştur (Tunçdilek, 1978: 151-152).

Türkiye'de karayolu ağının kırlardan kentlere doğru gelişmesi, radyo aracılığıyla kentlerin tanınması, kır insanının kente gitme olanağını artırmıştır. Kırsal alanlardan kentlere olan bu hareketliliğin (göçlerin) meydana gelmesi temelde iki faktörle ilişkilendirilebilir: Bunlardan ilki, kişisel olarak kır insanının kente gitme ve kentli olma arzusu; diğeri ise, kır olanaklarının bu insanları adeta kente gitmeye zorlamış ve zorlamakta olmasıdır (Tunçdilek, 1978: 143, 152). Bu süreçte Türkiye, 1950'den itibaren demografik bir geçiş sürecine girmiştir. Sağlık koşullarının özellikle aşı kampanyaları ve sıtmaya karşı yürütülen kampanyalar sayesinde iyileşmesi ölüm oranlarının düşmesini sağlamış; ancak doğum oranları 1960'lı yıllar boyunca yüksek kalmıştır (Bazin ve Tapia, 2015: 217).

Cumhuriyetin ilk yıllarında (1927) Türkiye'nin kırsal nüfusu yaklaşık 10,3 milyon iken, 2000 yılında bu sayı yaklaşık 23,7 milyona yükselmiştir. Ancak 1927 yılında kırsal nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %75,78 iken, 2000 yılında bu oran %35'e kadar gerilemiştir. Ülkenin kentsel nüfus artış hızı, ülke toplam nüfus artış hızından daha yüksek olmasında, kırdan kente olan göçler etkili olmuştur (Çelik, 2006: 131-132). Türkiye kırsal nüfusu 2012 yılında yaklaşık 17,2 milyon iken, kentsel nüfusu 58,4 milyon olmuştur. Ancak bazı köy yerleşmelerinin büyükşehir sınırlarına dâhil edilerek, kentlerin bir mahallesi olarak gösterilmesi kır ve kent nüfusunu 2013 yılından itibaren değiştirmiştir. Nitekim 2016 yılında ülkenin kırsal nüfusu yaklaşık 6,1 milyon (6.143.123) iken, kentsel nüfusu 73 milyon civarında (73.671.748) olmuştur (TÜİK, 2017b).

Çizelge 1. Türkiye'nin 2011 ve 2017 Yılı Köy ve Kent Nüfusu

Yıl	Köy		Şehir		Toplam
	Nüfus	%	Nüfus	%	
2011	17.338.563	23,20	57.385.706	76,80	74.724.269
2017	6.049.393	7,48	74.761.132	92,52	80.810.525

Kaynak: TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Verileri

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) bütün ilçe merkezlerini şehir olarak kabul etmesi, Türkiye'nin kentleşme düzeyini yüksek göstermektedir. TÜİK'in bu sınıflandırmasına göre, Türkiye'nin kentleşme düzeyi %93 civarında görülmektedir. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası'ndan bir önceki yılın (2011) verilerine bakıldığında kentleşme düzeyi %76,8 olduğu görülmektedir (Çizelge 1). Büyükşehir yasası ile birlikte büyükşehirlerde yeni ilçelerin kurulması ve köylerin mahalle olarak bu ilçelere bağlanması, Türkiye'nin kentleşme düzeyinin yüksek çıkmasına neden olmuştur. Nitekim 2017 yılında Türkiye'nin kentleşme düzeyi yaklaşık %93 çıkması, bunun sonucudur (Çizelge 1).

Türkiye'de, 1970'li yıllarda "köykent" projesi ile kalkınmayı köyden başlatmak ve köylüyü kalkındırmak amaçlı projeler başlatılmıştır. Bu projeler ile köydeki fiziksel düzenlemelerin ve altyapı olanakların artırılmasından çok, köylünün kalkındırılması esas alınmıştır. Köylünün kalkınması "köylülükten" kurtulmasına ve dönüşüm geçirmesine bağlanmıştır. Köylünün köylülükten kurtulması için üç boyutta dönüşüm öngörülmüştür: Köylü işçileşecek, tarım sanayileşecek ve köy kentleşecektir (Tekeli, 2011: 203-204).

Türkiye'de kırsal mekânda görülen dönüşümler; yurt dışından gelen göçmenlere yeni köylerin kurulması, bazı köylerin birleştirilmesi, afet riski olan köylerin yerinin değiştirilmesi, toprak reformu, baraj ve fabrika inşası için taşınmaz malların kamulaştırılması ile köylülerin başka bir yere yerleştirilmesi, toprakların birleştirilmesi ve konut yapımı ile olmuştur. Köy yollarının bakımı ve onarımı, elektrik, sağlık, eğitim ve buna ilişkin alt yapı yatırımları ve hizmet binaları (sağlık ocağı, okul vb) kırsal mekânı şekillendirmiştir (Geray, 1974: 93). Ayrıca 422 Sayılı Köy Yasası'na göre köy muhtarlarına verilen zorunlu ve isteğe bağlı görevler arasında olan, köy yollarını yapmak, uygun bir konuma köy meydanı açmak, derelerin üzerine köprü yapmak, okul yapmak, mescit yapmak, köyde çarşı ve pazar ve hamam yerleri yapmak, mezarlıklara ve yol kenarlarına ağaç dikmek, yola taş döşemek gibi faaliyetler köyün fiziksel yapısında ve peyzajında önemli dönüşümlere neden olmuştur (Geray, 1974: 225).

Toplumsal bakımdan irdelendiğinde, kırsalda yaşayan insanların konut mimari tarzlarının, ev eşyalarının ve giyim tarzların kent kültüründen uzak olmaması, köylerde yaşayan insanlara "köylü" denilmesini zorlaştırmaktadır. Kırsalda yaşayanların modern konutlara ve lüks araçlara sahip olması, işçi çalıştırması günümüz Türkiye'sinde karşımıza çıkmaktadır. Benzer şekilde, kırdan kente göç edip gecekondu kültürünü doğuran insanların kentlerde bahçeli konutlar inşa etmesi ve bu konut önlerinde tavuk beslemesi, konutun pencere ve duvarlarına biber, tarhana asarak kışlık erzak hazırlaması, apartman önlerinde yün çırpması kırsal yaşam tarzını kentte devam ettirme isteğinin bir yansımasıdır. Bu durumda, "köylü" ve "kentli" kavramlarının yaşanılan mekâna göre değil, yaşam tarzına göre belirlenmesi gerektiğini göstermektedir.

Köylü dediğimiz kırsalda yaşayan kişiler, bir taraftan da aslında kendi yaşantılarını kentlileştirerek onlar da başka bir varlığa bürünmüşlerdir. Sosyolojik olarak bakıldığında, kırsal alanların kapalı kültürde, küçük ölçekli geçim temelli üretime sahip yapısı günümüzde önemli ölçüde değişmiş durumdadır. Kırsal alanlarda görülen örgütlenme (STK, Kooperatif vb), ulaşımın gelişmiş olması, kent ile kurulan gününbirlik teması, kırsalda yaşayan ailelerin çocuklarının üniversite mezunu olması, uzun süre kentte ya da Avrupa ülkelerinde yaşayıp kırsala geri dönenlerin varlığı, TV, internet ve sosyal medya aracılığı ile bilgiye erişimin ve kültürel etkileşimin hızlanması bu alanlarda yaşayanların çoğunluğunun geleneksel kırsal toplumsal yapıdan sıyrıldığını göstermektedir. Kırsalda yaşayanlar da artık ya kentlilerden oluşmakta ya da kentli yaşama özenen köylülerden oluşmaktadır.

3. Kavramsal Açından “Kırsal Alan”

Kırsal alan, kırsal yerleşme ve kırsal kalkınma kavramları fiziksel, ekonomik, sosyal ve idari çok yönlü ve çok bileşenli olduklarından, bunların tanımlanmasında pek çok kriter ve faktör etkin rol oynamaktadır. Aynı kavramla ilgili farklı kişi, kuruluş ve ülkeler tarafından farklı tanımlamalar getirildiği için, ilk bakışta bir kavram kargaşası yaşandığı izlenimi doğmaktadır. Çünkü konu, kimi zaman “kırsal alan” olarak algılanıp ele alınırken, kimi zaman ise “kır-şehir yerleşmeleri” boyutuyla kabul görmekte ve kullanılmaktadır (Bakırcı, 2007: 5-7). Politik tartışmaların yanı sıra bilimsel ve toplumsal tartışmalarda da sıkça kullanılan “kırsal alan” kavramının üzerinde uzlaşa sağlanan tek bir tanımı bulunmamaktadır. Kırsal alanın belirlenmesi için, nüfus yoğunluğu, nüfus kaybı ve nüfus artış oranları ile yerleşim büyüklükleri, yerel ekonomik yapı ve yerel peyzaj gibi farklı değişkenler kullanılmaktadır (Akder, 2002; Ballas vd., 2003; Baum vd., 2004; Bryden, 2002; Ilbery, 1998a; Labrianidis, 2004; Gülümser vd., 2010: 135). Milano yaklaşımına göre, kırsal alanların çeşitliliğinin ve hetorejenliğin çok büyük olduğu ve anlamlı tek bir kırsal alan tanımının olmasının imkansız olduğudur (Gülümser vd., 2010: 136). Kırsal alan tanımlama farklılıkları, sadece ülkeler arasında ve idari tanımlamalarda değil, aynı zamanda konuyu ele alan bilim disiplinlerine mensup bilim adamları arasında da önemli farklılıklar göstermektedir. Coğrafya, sosyoloji, şehir ve bölge planlama, iktisat gibi sosyal bilimlere mensup bilim insanları, kendi bakış açılarına göre kırsal alana dair tanımlamalar yapmış ve yapmaya da devam etmektedirler (Çizelge 2, 3). Bu farklılıklar nedeniyle gün geçtikçe ortak ve mutabakata varılabilecek bir tanım yerine farklı unsurların dâhil edilmesiyle kırsal alan ayrımının daha da karmaşık bir hal aldığı söylenebilir (Bakırcı, 2007: 7).

Çizelge 2. Kavramsal Olarak Kırsal Alanların Açıklanması

Yazar / Kurum	Kırsal Alan / Kırsal Yerleşme
Türk Dil Kurumu	Şehir ve kasabaların dışında kalan, çoğu boş ve geniş yer, dağ bayır. Az insanın barındığı, genellikle kır durumunda olan yer.
Reşat İzbırak	Kır, şehirler ve bahçeler dışında kalmış, çoğunca otluk ya da seyrek ağaçlı yerlere verilen bir addır. Şehir dışında, ekili dikili topraklar ortasında ya da otlak ve çayır yerlerindeki köy, çiftlik gibi yerleşmelere kır yerleşmesi denir. Kır yerleşmesi, şehir yerleşmesine bir karşılıktır (1992: 201).
Ali Tanoğlu	Kır yerleşmesi; şehir iskânından farklı olarak sadece toprak mahsulleri yetiştiren ve bununla geçinen, üzerinde yaşadığı toprak parçası; bağ, bahçe ve tarla ve merası ile organik bir vahdet teşkil eden yerdir (1969:253).
Salih Şahin	Nüfusu az, yoğunlukla belediye örgütü bulunmayan, geçim tipi toprağa ve hayvancılığa dayalı olan, alt ve üstü yapı hizmetleri gelişmemiş, halkın geleneksel yaşam tarzını devam ettirdiği, hizmet sektörünün hemen hemen hiç gelişmediği yerlerdir (2009: 111)
Mehmet Zaman	Şehir yerleşim alanı dışında kalan tarlalar, bağ bahçeler, ormanlar, otlaklar, kırsal konutlar ve boş alanlar gibi yerlere kır denilmektedir. Bu alanlarda geçimini daha çok tarım, ormancılık ve hayvancılıktan sağlayanların meydana getirmiş olduğu yerleşmelere kır yerleşmesi denilmektedir (2010: 114).
Ali Özçağlar	Şehir ve kasaba alanları dışında kalan alanda yer alan, şehir ve kasabalara göre fonksiyonları gelişmemiş, doğal ortam içinde yalın özelliğe sahip olan yerleşmelerdir (2011: 84).
Hayati Doğanay Ünal Özdemir İ. Fevzi Şahin	Kent yerleşim alanları dışında kalan ve tarlalar, bağ-bahçeler, ormanlar, otlaklar ve kırsal konutlar ve boş alanlar gibi arazi kullanım özellikleri bulunan yerlere kır denir. Kırdaki bütün doğal ve beşeri özellikler, kırsal terimiyle ifade edilir. Kırsal yaşayış, kır yerleşmeleri gibi (2011: 159-160).
İbrahim Atalay	Kır yerleşmeleri, geçimini daha çok tarım, hayvancılık ve ormancılıktan sağlayan yerlerdir (2011: 46).
Cevat Geray	Kır yerleşmeleri; iş bölümünün gelişmediği, ekonomisi tarıma dayanan, geniş aile türünün ve yüz yüze komşuluk ilişkilerinin var olduğu, bu açıdan kentsel mekânlardaki yoğun nüfuslu topluluklardan ayrılan daha az nüfuslu kırsal toplum birimlerinin yaşadığı yerdir (1975: 45; 2011: 103).
İlhan Tekeli	Kırın neresi olduğu, kent tarafından tanımlanmaktadır. Kırsal alan, kentin dışındaki tüm alanları kapsamaktadır. Tüm alanı kapsayan kırsal mekân, kentin ekonomik faaliyetlerinin (sanayi ve hizmetler sektörü) dışındakiler olarak tanımlanmıştır (2016b: 125).
Mustafa Soysal	Kırsal alan deyince, bir ülke içindeki köy yerleşmelerinin tamamı anlaşılmalıdır (1998: 16).

Kırsal alan kavramında, kırsal yerleşmeler tek tek değil bu yerleşmelerin de içerisinde yer aldığı “mekân” esas alınmakta ve bu alan çeşitli özelliklerine göre ayrılmaktadır. Bu ayrımın yapılmasında çeşitli faktörlerin etkin rol oynaması, kırsal alanların herkes tarafından kabul edilebilir bir tanımını yapmayı zorlaştırmaktadır. Çünkü her ülke, kendi kırsal alanını tanımlarken, birbirinden farklı sosyoekonomik kriterler

kullanılmaktadır. Bu tanımlamalarda kırsal alanlar, arazi parçası olarak ele alınıp, tarımsal deseni, arazi kullanımı, kentlere yakınlığı gibi kriterler göz önüne alınabilmekte, yine bu alanlar sosyo-kültürel özelliklerine bağlı olarak sosyal temsil, alışkanlıklar, ekonomik faaliyetlerde çeşitlilik, nüfus azalması ve göç olgusu gibi kriterler çerçevesinde değerlendirilmektedir (Bakırcı, 2007: 23).

Pek çok ülkenin sosyal, ekonomik ve politik yeniden yapılanması kırsal alanları tekrar tekrar şekillendirmekte (Woods, 2005) ve devletleri daha çok kırsal alanlara odaklanmaya itmektedir (Gülümser vd., 2010: 135). Nitekim kırsal alan, gün geçtikçe daha fazla üzerinde durulan ve kabul gören bir kavram olmaktadır. Bu bakımdan kırsal kalkınma faaliyetlerinde ve kırsal alan ayırımında yerleşmelerden ziyade mekânsal boyutta ayırım yapmak daha gerçekçi bir yaklaşım gibi görünmektedir. Çünkü kırsal alanı ilgilendiren tüm faaliyetler (tarım, hayvancılık vd.) bu sahasının tamamında cereyan etmektedir (Bakırcı, 2007: 23-24).

Çizelge 3. Kavramsal Olarak Köyün Açıklanması

Yazar / Kurum	Köy
18.03.1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu	Nüfusu iki binden aşağı olan yerlere köy, nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olan yerlere kasaba, yirmi binden fazla nüfuslu yerlere şehir denir. Cami, okul, otlak, yaylak, baltalık gibi ortak kullanım alanları olan, toplu veya dağınık evlerde oturan insanların bağ, bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köyü teşkil etmektedirler.
Türk Dil Kurumu	Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden şehirden ayırt edilen, genellikle tarımsal alanda çalışılan, konutları ve öteki yapıları bu hayata uygun yerleşim birimi, köylük yer, köy yeri.
Reşat İzbirak	Yeri, biçimi, büyüklüğü köy işleriyle belli olmuş bulunan kır yerleşmesine köy denir (1992: 215).
Hayati Doğanay	Türkiye'nin en küçük yönetim birimi olan köy, sosyal ve ekonomik hayat kentlerden farklı olup tarıma dayalıdır (1997: 253-254).
Ali Tanoğlu	Köy; cemaati, ev topluluğu, bağ, bahçe, tarlaları, hayvanları ve köy halkının müştereken faydalandığı cami, okul, mezarlık, harman yeri, çeşme, kuyu, pınar, mera, yaylak, kışlak, otlak, koru, baltalık gibi köy orta malları olan, diğer yerleşmelerden sınırlarla ayrılan yerdir (1969:272).
Ferruh Sanır	Köy, dar anlamıyla tarımsal ekonomi ve yaşam biçiminin egemen olduğu küçük yerleşme birimidir. Köy kırsal yerleşme yeridir. Köy, tek amaçlı (tatil köyü vb) yerleşme yeridir (2000: 180).
Ali Özçağlar	Kasaba özelliği taşımayan, belediyesi bulunsun ya da bulunmasın sürekli kır yerleşmelerine köy denilmektedir (2011: 87).
Salih Şahin	Ekonomik yapısı büyük ölçüde tarıma dayanan, kendine özgü toplumsal ilişkileri bulunan, belirli bir yerleşme bölgesi sınırlarına sahip en küçük idari üniteyi teşkil eden nüfusu iki binden az olan yerleşmelere köy denir (2009: 112).
Mehmet Zaman	Köy, belirli bir idari sınırı bulunan, nüfusu 2000'den az, çoğunlukla tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin egemen olduğu, muhtar tarafından yönetilen en küçük idari birimdir (2010: 115).
Kenan Arıbaş	Köyler; en küçük idari birim olup, insanların çeşitli faaliyetleri sürdürdüğü, nüfusları az olan ve kentsel yerleşmelerden ayrı yaşam biçimleri bulunan, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin baskın olduğu, sanayi ve hizmetler sektörünün gelişmediği küçük yerleşme birimleridir (2010: 206-207).
Erol Tümertekin Nazmiye Özgüç	Köyün kesin tanımını yapmak mümkün olmasa da, köy kırsal karakterli olup, toplu yerleşmelerin en küçüğünü oluşturmaktadır (2012: 381).
Meryem Hayır Kanat	Köy bir yerleşme tipi olmayıp idari bir ünedir. İçerisinde kalıcı ve geçici pek çok yerleşmeyi barındıran, nüfusu iki binden az olan, bağ bahçe ve tarlalardan oluşan ve okul, cami, yaylak otlak gibi ortak kullanım alanları olan bir varlıktır (2016: 255).
Cevat Geray	Köy, öteki topluluklardan ayrı coğrafya, ekoloji alanlarında yerleşmiş, kendisine özgü bir işgücü, toplumsal örgütü, kültürü, özel bir adı, geçmişi bulunna, kentten daha az nüfuslu toplum birimidir (2011: 103-104).
Bahri Çevik Osman Tekinel	Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yapılan tanıma göre köy; ekonomik yapısı ağırlıklı tarıma dayalı, kendine özgü toplumsal ilişkileri olan, belirli bir yerleşim sınırına sahip, en küçük idari birimi teşkil eden, nüfusu iki bine kadar olan yerleşim birimidir (Anonim, 1973; Çevik ve Tekinel, 1998: 33).
DPT	Ekonomik faaliyetlerin ağırlıklı doğal kaynakların değerlendirilmesine dayandırıldığı, yüz yüze ilişkilerin görece olarak daha yaygın olduğu, yaşama kurallarının büyük ölçüde gelenek ve göreneklere göre biçimlendiği, teknik ve teknolojik gelişmeler ile ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerin daha yavaş ve dolayısıyla gecikmeli olarak gerçekleştiği ortamlardır (DPT, 1994; Soysal, 1998: 16)

Çoğu kırsal alan herhangi bir şekilde ekonomik amaçla kullanılmaktadır ve coğrafi (mekânsal) görünüşleri de insan faaliyetlerinden son derece etkilenmekte ve değiştirilmektedir. Büyük şehirsal yapıları içermemekle birlikte, kırsal alanlarda dağılmış çekirdeklermiş yerleşmeler (çiftlik, köy, kasaba) de

bulunmaktadır; fakat bu yerleşmeler yüksek yoğunluk göstermemektedir. Bu alanlar; iklim koşulları, doğal özellikleri, manzara güzellikleri ve kırsal yaşam tarzı bakımından turizme çekici gelmektedir (Özgüç, 2007:129). Uryy'e (2015: 328) göre "kırsal alan", özellikle çeşitli türden koruma, spor ve hobilerle ilişkili olan, bu çok sayıdaki heves ve sosyalliklerin yeridir. Kırsal alanlar, bu hevesler arasında geçen mücadelelerin alanıdır. Kırsal alanların aile, kilise, tarım mülkiyet ve toprağı kapsayan geleneksel kurumları bulunmaktadır.

Ilbery (1998b: 3) kırsallık kavramını, kırsal mekânın ayırım parametrelerinin kimliklendirilmesini içeren kaotik bir kavram olarak tanımlamakta ve kırsal alanların onlara ayırıcı bir sosyal karakter kazandıran kendine özgü özelliklere sahip olduklarını belirtmektedir. Ilbery'e göre bu özellikler; göreceli düşük nüfus yoğunluğu, açık alanlar, yoğun arazi kullanımı, belirli büyük şehirselle merkezlerle etkileşim eksikliği, altyapı şebekesinin yetersizliği, göreceli olarak sekonder ve tersiyer sektörlerde çalışan işçilerin miktarının düşük olmasıdır (Bakırcı, 2007: 24). Kırsal alanlar deyince; nüfus yoğunluğunun düşük olduğu, ekonomik hayatın daha çok tarım üzerine kurulu bulunduğu, doğal koşulların ve geleneksel değerlerin hayatın şekillendirilmesinde etkin olduğu ve eğitim, sağlık, haberleşme gibi sosyal imkânlarının yeterince gelişmemiş olduğu, şehirselle nüfus ile güçlü sosyal bağları olan ve bu kesim için dinlenme hizmeti sunan, toplumun her kesimi için değerli olan doğal zenginliklere kaynaklık eden alanlar anlaşılmaktadır (TKİB, 2003: 10). Bu tanımlar zaman zaman da genişletilerek, kırsallık olgusu, ekonomik, toplumsal, kültürel ve çevresel nitelikte bir dizi özgül oluşumu içeren bir niteleme olarak kabul edilmektedir (DPT, 1994: 19; Bakırcı, 2007: 24-25).

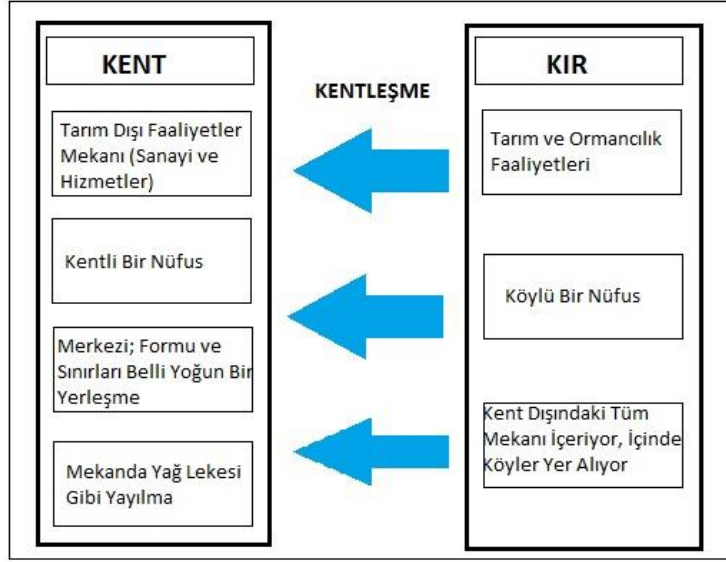
Kırsal alanlar; iş bölümünün kentlerdeki kadar gelişmediğı, ekonominin tarıma dayandığı, geniş aile türünün ve yüz yüze komşuluk ilişkilerinin olduğu, bu açıdan kentsel mekânlardaki yoğun nüfuslu topluluklardan ayrılan daha az nüfuslu toplum birimlerinin yaşadığı yerlerdir (Geray, 1975: 45). Kırsal mekân, şehirselle toplanma alanlarına ait olmayan yerler şeklinde karakterize edilebilir. Böylece de şehirler arasında uzanan mekânı ifade etmektedir. Diğer bir görüşe göre ise kırsal mekân, genellikle kırsal mekânın iç fonksiyonlarına dayandırılmıştır. Kırsal fonksiyonlar en çok arazi kullanılışı yoluyla bazen de kırsal nüfusun meslek yapısıyla kendilerini kabul ettirmektedir. Genelin kırsal mekan tanımı ise, yoğun olmayan arazi kullanılışıyla tarım ve orman alanları, rekreasyon alanları, çok küçük orandaki yerleşim alanları ve kentlerdekilere oranla düşük bir nüfus yoğunluğuyla karakterize olmaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2015: 122).

3.1. Kırsal Alan Ayrımı (Kır-Kent)

Kırsal fonksiyonların egemenliği, aynı zamanda kentsel fonksiyonların az oluşu ya da var olmaması demek olduğundan kırsal mekân, kentsel toplanma alanları dışındaki mekân olarak da tanımlanabilir. Kırsal ve kentsel mekânların gerçekte ikisi arasında bir çizgisel sınır bulunması çok enderdir. İkisi arasında daha çok geçiş alanları vardır (Tümertekin ve Özgüç, 2015: 122-123). Kentsel ve kırsal mekânları ayırt etmek için, bunlar arasındaki işlevsel, yapısal farklılıklar yerine, genellikle nüfus ayırımı ölçü olarak kullanılmaktadır. Bu amaçla belirlenen ölçütler 2 bin ile 20 bin, hatta 100 bin arasında değişmektedir (Geray, 1975: 45). Bazı kimseler kentsel ve kırsal mekânların ayrılmasında idari sınırları esas alsa da bazıları idari sınır ayırımı konusunda aynı fikirde değillerdir (Tümertekin ve Özgüç, 2015: 123). Kırın neresi olduğu, kent tarafından tanımlanmaktadır. Kırsal alan, kentin dışındaki tüm alanları kapsamaktadır (Şekil 1). Tüm alanı kapsayan kırsal mekân, kentin ekonomik faaliyetlerinin (sanayi ve hizmetler sektörü) dışındakiler olarak tanımlanmıştır (Tekeli, 2016b: 125).

Kırsal alan kavramına yönelik farklı yaklaşımların sentezi, günümüzde bu alanların fiziki bir mekândan çok beşeri ve ekonomik boyutlu bir yapı olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Diğer bir deyişle, günümüze kadar kırsal alanlar, ziraat hayvancılık, ormancılık gibi temel ekonomik faaliyetlerin sürdürüldüğü alanlar olarak kabul görürken, yakın dönemde ortaya konulan farklı kalkınma modelleri içinde kırsal alan

kavramı bir “geri kalmışlık” ifadesi olarak yorumlanabilmekte, buna karşılık sanayileşmiş veya gelişmiş ülkelerde kırsal mekân daha ziyade bir “yararlanma bölgesi” olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımda, geri kalmış veya gelişmekte olan ülkelerde kırsal alanlar “kalkındırılma”ya çalışılırken, bu sürecin büyük ölçüde tamamlandığı gelişmiş ülkelerde bu alanların “korunması” ön plana çıkmış görünmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 1998: 378-379; Bakırcı, 2007: 24).

Şekil 1. Kent Kır Kavram Çiftinin Temsili (Tekeli, 2016b: 126).

Avrupa Birliği’nde kırsal alanların belirlenmesine yönelik bir yaklaşım ise, *Avrupa 2000-Avrupa Bölgesel Kalkınma İşbirliği* (1994) adlı raporda ortaya koyulmuştur. Bu raporda Avrupa Komisyonu, kırsal alanlardaki baskın faaliyetlere veya karakteristik mekânsal özelliklerde meydana gelen eğilimlere göre bir tanımlama yapmaya çalışmıştır. Buna göre:

(i) Yüksek derecede şehirleşmiş bölgelere yakın kırsal alanlar

- Mesken, rekreasyonel, sanayi taşıma sahaları,
- Nüfus büyümesi,
- Entansif (modern) tarım,
- Trafik akışında artışla karakterize edilmiş,

(ii) Turizm amacıyla kullanılan alanlar

- Sıklıkla kitle turizmi için donatılmış ağırlıklı olarak kıyı ve dağlık sahalar,
- Tarımsal faaliyetlerde azalış görülen bölgeler,
- Şehirleşmede gelişmelerin yaşandığı bölgeler,
- Yerleşmelerde parçalanmaların olduğu bölgeler olarak karakterize edilmiş

(iii) Çeşitli faaliyetlerin gerçekleştirildiği kırsal alanlar

- Ağırlıklı olarak tarıma bağımlılığın devam ettiği fakat
- Tarım dışı faaliyetlerin yerleştirilmeye çalışıldığı sahalar

(iv) Tarım faaliyetlerinin baskın olduğu kırsal alanlar

- Etkin veya baskın tarımsal faaliyetler,
- Geleneksel veya zayıf, düşük verimlilik (üretim)

(v) ulaşım zorluklarının yaşandığı bölgeler

- Orman-dağ ve ada alanları,

- Yüksek dış göç,
- Emekli veya ikinci konutlara yönelik iç göç özellikleriyle karakterize edilmiştir (Bakırcı, 2007: 29-30).

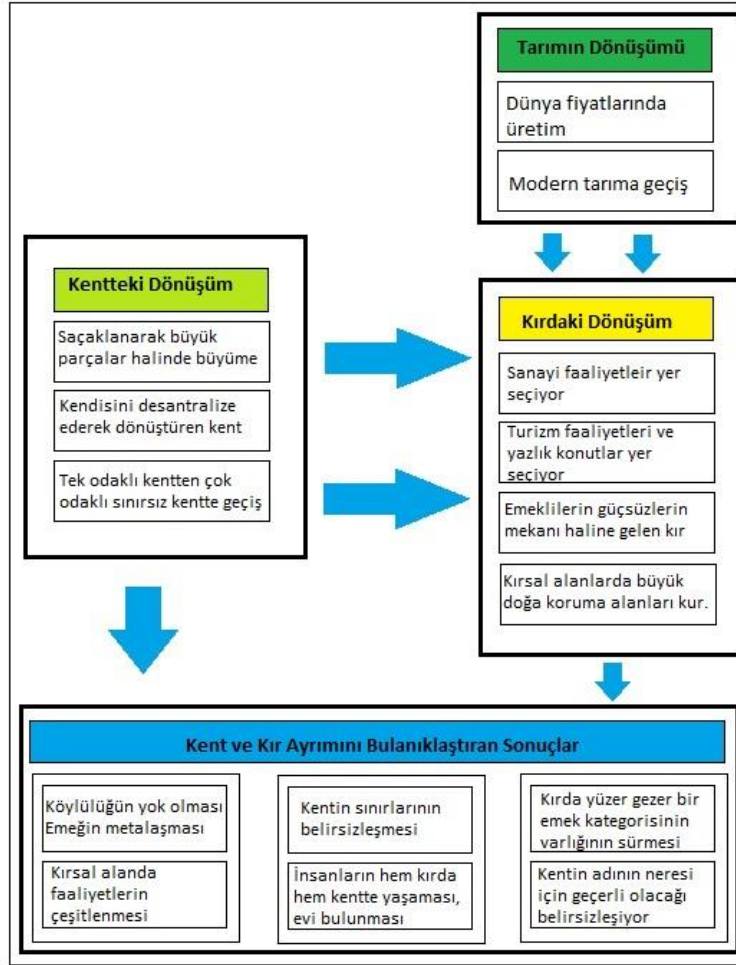
OECD (1994, 1996, 2003), bölgeleri 3 tipte kümelendirmiştir: Baskın kırsal alanlar, belirgin kırsal alanlar, baskın kentsel alanlar. AB'nin kırsal tipolojisi olarak, *Avrupa Mekânsal Gelişim Programı*'nın geliştirdiği bölgelerin sınıflandırması gösterilebilir. Kentleşme oranı, kırsal nüfus yoğunluğu, yerleşim büyüklüklerinin dağılımındaki farklılıkların derecesi, herhangi bir kentsel yerleşime ortalama uzaklık, en büyük kentin öncelik durumu ve en geniş merkezin büyüklüğü dikkate alınarak 6 farklı tipten oluşan NUTS3 düzeyinde bir tipoloji geliştirilmiştir (SPESP, 2000). Bu tipolojideki tipler:

- Büyük bir metropoliten alanın baskınlığı altındaki bölgeler,
- Yüksek kentsel ve kırsal yoğunluklu çok merkezli bölgeler,
- Yüksek kentsel yoğunluktaki çok merkezli bölgeler,
- Metropoliten alan etkisi altındaki kırsal alanlar,
- Küçük ve orta ölçekli kentlerin ağında yer alan kırsal alanlar,
- Uzak-erişilmesi zor kırsal alanlar (Gülümser vd., 2010: 136).

Tekeli (2016b: 128), kır-kent ayrımını bulanıklaştıran süreçleri Şekil 2'de yer alan dört önermeyle özetlemiştir. Bu dört önerme, aynı zamanda kırsalda yaşanan dönüşümü de ortaya koymaktadır:

(i) Kentten desantralize olan sanayi gibi faaliyetler kırsal kesimden yer seçmektedir. Bu tür yer seçen faaliyetler içinde enerji üreticiler, lojistik kuruluşlar, maden üretim alanları, turizm tesisleri vb. yer almaktadır. Böyle bir yelpazenin oluşması, kırsal alanda tarım dışı faaliyetlerin istihdam olanaklarını genişletmiştir. (ii) İkinci önerme, kırsal kesimin doğayla ilişkilerinin kentliler tarafından kendi yaşam kalitelerini yükseltecek bir şekilde, eğlence ve dinlenme amacıyla kullanılması üzerinde durmaktadır. Bu önerme, bu tür kullanımın arazi kullanım biçimine yansıyan iki önemli türüne işaret etmektedir. Bunlardan biri turizm kullanışları, ikincisi ise ikinci konut (yazlık ev) stoklarıdır. Her ikisi de kırsal kentlilerin beğenilerine/değerlerine göre şekillenmiş oldukça büyük arazi kullanma alanları oluşmaktadır. Yazlık evler (ikinci konutlar) adeta kentlerden kırsal alanlara mevsimlik bir göçü gerçekleştirmektedir. (iii) Üçüncü önerme, kentte iş bağlantıları kalmamış geçimlerini emekli maaşlarıyla sağlayanlarla toplumun güçsüz kesimlerinin kırsal alanda yaşama eğilimi içine girdiğine işaret etmektedir. (iv) Dördüncü önerme, kırsal oldukça büyük alanlar işgal etmeye başlayan koruma alanları üzerinde durmaktadır. Oluşturulan büyük koruma alanları, kırsal kesimin yeni gerçeği olarak ortaya çıkmaktadır (Tekeli, 2016b: 128-129).

Dünyada yerleşme yapıları önemli değişiklikler geçirirken, beklenebileceği üzere Türkiye'de de kentlerde ve kırsal alanlarda önemli değişimler yaşanmaktadır. Dünyada ve Türkiye'de bu tür dönüşümler yaşanırken, Türkiye büyükşehir yasasını değiştirerek ülke yerleşme sisteminde kent ve kır ayrımına dayanan kavramsallaştırmayı bir kenara iten çok önemli bir adım atmıştır. Büyükşehir yasası değiştirilerek kentlerin mekânsal temsili, harita üzerindeki **noktalar** olarak temsilden uzaklaşmış ve **alansal** temsil haline getirilerek, kent ve kır ayrımı da ortadan kaldırılmıştır (Tekeli, 2016b: 58).

Şekil 2. Kır Kent Ayrımını Bulanıklaştıran Süreçler (Tekeli, 2016b: 128).

4. 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası İle Kırsal Alanların İdari Yapısında Görülen Dönüşüm

2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Kanun ile Türkiye'deki büyükşehir sayısı 30 olmuştur. Bu kanun ile Büyükşehir olan illerde, köylerin ve belde belediyelerinin tüzel kişilikleri kaldırılmış; beldeler ve köyler aynı isimle mahalleye dönüştürülmüştür. Türkiye'nin yerel yönetiminde önemli bir yere sahip köylerin mahalleye dönüşmesinin en büyük etkisi hiç şüphesiz köy yönetiminin yapısal değişikliği üzerine olmuştur. Köy muhtarlıklarının tüzel kişiliği sona ermiş; bütçe yapma, gelir elde etme, harcama yapma ve gayrimenkul edinme gibi var olan yetkileri kalmamıştır. Önceden bu yetkileri kullanan ve köyün tüm idari işlerinden sorumlu muhtarların yetkileri ile birlikte sorumlulukları azalmıştır. Mahalleye dönüşen köy halkının ilçe belediyesi ve büyükşehir belediyesi olmak üzere iki yeni muhatabı ortaya çıkmıştır (Demirkaya ve Koç, 2017: 124-126).

6360 Sayılı Kanun ile 2000 nüfus altında olan belde yerleşmelerin belediyeleri kapatılarak köye dönüştürülmüştür. Köylerin yatırım, bakım ve onarım hizmetlerini yerine getiren İl Özel İdareleri kaldırılmıştır. Kanun yasalasmasından beş yıl sonra köylerden emlak vergisinin, harç ve katılım payının alınması, içme suyunun yeniden ücretlendirilmesi gibi yeni düzenlemeler de getirilmiştir. Mahalleye dönüşen köylerde Mera Kanunu, köy korucusu ve orman köylerinin haklarının korunması gibi kanunda belirtilen haklar korunmuştur (Oktay, 2016). 6360 Sayılı yasayla büyükşehir illerinde köylerin mahalleye dönüştürülmesi ile kırsal alanlar tüzel kişiliğini kaybetmiş, il sınırlarının tamamı kentsel hizmet alanı olarak kabul edilmiştir. Başka bir anlatımla, bu yasayla 34 bin köyün 16 bini mahalleye dönüştürülmüştür (Çizelge 4). Ayrıca

büyükşehir il sınırları içinde kalan meralar ve tarım alanları da kentsel hizmet alanı içerisine dâhil edilerek dönüştürülmüştür.

Çizelge 4. Türkiye Mülki İdari Bölümleri ve Belediye Sayıları

	Sayı		Sayı
İl	81	Büyükşehir Belediyesi	30
İlçe	921	İl Belediyesi	51
Mahalle	32.033	Büyükşehir İlçe Belediyesi	519
Köy	18.336	İlçe Belediyesi	402
Bağlı Sayısı	23.963	Belde Belediyesi	396
		Toplam	1.398

Kaynak: İçişleri Bakanlığı (www.e-icisleri.gov.tr)

Özçağlar'ın (2011:118) “köy muhtarları tarafından yönetilen çekirdek idari alanlara “köy idari alanı”, belediyelerce yönetilen kasaba ve şehir alanlarına ise “kentsel idari alan” denir.” şeklinde belirttiği ayırım, 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası ile büyükşehirlerde geçerliliğini kaybetmiştir. Diğer bir deyişle, büyükşehir olan illerde kırsal yerleşmeler, kentsel idari alanların belediye hizmet sınırları içerisine dâhil edilmiş; köy idari statüsünde olan yerleşmeler, idari bakımdan kentlerin bir “mahallesi” olarak düzenlenmiştir.

Türkiye’de 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası ile birlikte büyükşehir il sınırlarının tamamının kentsel alan olarak kabul edilmesi, kırsal ve kentsel alan ayırımı bulanıklaştırmıştır. 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası ile köylerin bağlı bulunduğu ilçenin mahallesi dönüşmesi, köy idari alanının tüzel kişiliğini kaybetmesine ve kentsel idari alan olarak yasal statü kazanmasına neden olmuştur. Bu durum, kavramsal bir temsil sorunu dışında, mahalleye dönüştürülen köyler hakkında yapılacak politika ve planlamalarda da bir karmaşıklık doğurmuştur. Önceden köy olan ancak büyükşehir yasası ile birlikte mahalleye dönüştürülen yerleşmelere yapılacak imar planı, köy imar planına göre mi yoksa kentsel imar planına göre mi hazırlanacağı belirsizliğini korumaktadır. Kırsal alanların kalkındırılması amaçlı olarak kurulan bölgesel kalkınma ajanslarının kırsal kalkınma planlarının uygulama, koordinasyon ve izleme değerlendirilmelerinde yapılacak faaliyetler büyükşehir illerinde süreci karmaşıklaştırmaktadır. Diğer bir deyişle, İl’in tamamı kentsel alan iken, kalkınma ajanslarının ve merkezi yönetimin kırsal kalkınma politikaları oluşturması ve uygulaması yaşanan belirsizliği ortaya koymaktadır.

5. Sonuç Yerine

Dünya ve Türkiye ölçeğinde kırsalda yaşanan değişim ve dönüşümler, ulaşım ve iletişimde oluşan hızın mekân üzerindeki yansımalarının bir sonucudur. Kırsal alanların son dönemlerde yeniden organize olması, sermayenin mekânsal hareketliliğinden bağımsız değildir. Sanayi sektörünün kırsal alanları yeni bir üretim alanı ve kırsal nüfusu ucuz işgücü olarak seçmeye başlamış, merkezi hükümetler tarafından sanayinin yer seçimine yönelik yeni politikalar (zeytin yasası ile sanayiye yer tahsisi gibi) ve düzenlemeler getirilmeye başlanmıştır. Kırsal alanları üzerinde baskı oluşturan bir diğer sektör turizm olmuştur. Kırsal alanlara inşa edilen turizm tesisleri (otel, cafe, restoran vb) ve ikinci konutlar, sadece kırsal arazi kullanımını değil aynı zamanda mekânı kullananları da farklılaştırmıştır. İkinci konutlar kırsal alanları dönüştürmekle kalmamış, yeni kalıcı yerleşmeler oluşturarak birçok kırsal alanı kentlileştirmiştir.

Kırsal alanlar turizm yoluyla tüketilerek, kentli sınıfın yeni yaşam alanı (cazibe merkezleri) olarak dönüştürülmeye başlanmıştır. Turizm sektörünün kırsal alanları boş zaman tüketim mekânı olarak görmesi ve kent toplumunun kırsal alanlara yönelmesi, bu alanların sosyokültürel ve sosyoekonomik dönüşümünü beraberinde getirmiştir.

Sanayi ve turizm sektörünün dışında kırsal alanlara baraj ve HES'lerin inşa edilmesi, maden işletme izinlerinin verilmesi, otoyol, havalimanı, hızlı tren projelerinin kırsal alanlar üzerine inşa edilmesi kırsal arazinin kullanılmasına yönelik talep ve baskıyı artırmaktadır. Kısaca genelleyecek olursak; sanayi, turizm, madencilik ve ulaşım sektörleri kırsal alanların geniş arazileri üzerindeki baskısını artırmaktadır. Yaşanan bu durum, kırsal alanların dönüşmesine ve yeniden yapılanmasına neden olmaktadır.

İdari yönetim sınırlarının politik kararlarla yeniden tanımlanması ve kavramsallaştırılması, mekânsal temsilin politik kararlardan bağımsız olmadığını göstermektedir. 2012 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası ile birlikte, büyükşehir illerinin tamamının kentsel alan olarak temsil edilmesi, kırsal alanların sınırlarını ve temsiliyetini ortadan kaldırmıştır.

Kırsal alanlar, sanayinin ve maden işletmelerinin üretim alanı, turizmin ve ulaşım sektörünün ise tüketim (kullanım) alanı olarak altyapı ve üstyapıda yeniden organize olmaktadır. Kırsal toprak kullanımının tarım ve hayvancılık faaliyetleri dışında sanayi, turizm, madencilik ve ulaşım sektörlerine ayrılması, kırsal alanların yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca kırsal yaşam tarzının köylülükten uzaklaşması ve kentlere göç etmiş insanların kırsal kültür yaşam tarzını sürdürme alışkanlığı bütüncül olarak değerlendirildiğinde, köylü ve kentli kavramlarının yaşanılan yere göre değil, yaşam tarzı alışkanlıklarına göre ifade edilmesi gerekmektedir.

Günümüz Türkiye'sinde kırsal alan tanımlamasına yeniden gidilmesi gerekmektedir. Kırsal alanların tarım, hayvancılık ve ormancılık faaliyetleri ile sınırlandırılan, altyapı ve üstyapısı gelişmemiş olarak nitelendiren, kırsal meskenlere sahip olarak belirten tanımlardan farklı bir tanımlama yapma zorunluluğu ortaya çıktığı görülmektedir.

Referanslar

- Akder, H. (2002). Linking Agricultural Statistics to Other Data Sources for Analysing Rural Indicators of Social Well-Being and Eguity, Bildiri, 8th IWG. AGRI Seminar, OECD, Paris.
- Anonim, 1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Köylerimiz (1923-1973)*. Ankara: Köy İşleri Bakanlığı, Yayın No: 219.
- Arıbaş, K. (2010). *Türkiye'de Yerleşme*. (Edit: H.Yazıcı, M.K. Koca), Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Atalay, İ. (2011). *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*. İzmir: Meta Basım Matbaacılık.
- Bakırcı, M. (2007). *Türkiye'de Kırsal Kalkınma: Kavramlar-Politikalar-Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ballas, D., Kalogeresis, T., Labrianidis, L. (2003). A Comparative Study of Typologies for Rural Areas in Europe, Bildiri 43rd ERSI Congress, Finlandiya.
- Baum, S., Frohberg, K., Hartmann, M., Matthews, A., Weingarten, P. (2004). The Future of Rural Areas in the CEE New Member States, Report of Network of Independent Agricultural Experts in the CEE Candidate Countries, Institut für Agrar-Entwicklung in Mittel- und Osteuropa, Germany.
- Bryden, J. (2002). Rural Development Indicators and Diversity in the European Union, Bildiri, Measuring Rural Diversity Conference, Washington, DC.
- Bazin, M., Tapia, S.D. (2015). *Türkiye Coğrafyası*. (Çev: A.N. Kocası), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çelik, Z. (2006). Türkiye'de Kırsal Planlama Politikalarının Geliştirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Çevik, B., Tekinel, O. (1998). *Kırsal Yerleşim Tekniği*. Ç.Ü. Ziraat Fak. Genel Yayın No. 197, Ders Kitapları Yayın No: A-63, Adana.
- Çiftçi-Yeşiltuna, D. (2016). *Küreselleşme ve Kırsal Dönüşüm*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Demirkaya, Y., Koç, M. (2017). 6360 Sayılı Kanun İle Birlikte Mahalleye Dönüşen Köylerde Değişimin Katılım Açısından Muhtarlığa Etkisi: Menteşe ve Seydikemer İlçeleri Üzerinden Bir Değerlendirme, Strategic Public Management Journal, 3(6): 124-149.
- DPT (1994). Kırsal Sanayi Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayını No: 2356, ÖİK: 424, Ankara.
- Doğanay, H. (1997). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. MEB Yay. Öğretmen Kitapları Dizisi.

TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu
International Geography Symposium on the 30th Anniversary of TUCAUM
3-6 Ekim 2018 /3-6 October 2018, Ankara

- Doğanay, H., Özdemir, Ü., Şahin, İ.F. (2011). Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Geray, C. (2011). *Dünden Bugüne Kırsal Gelişme Politikaları*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Geray, C. (1975). Türkiye’de Kırsal Yerleşme Düzeni ve Köy Kent Yaklaşımı, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 30(1), 45-66.
- Geray, C. (1974). *Planlı Dönemde Köye Yönelik Çalışmalar: Sorunlar-Yaklaşımlar-Örgütlenmeler*. Ankara. Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No: 139.
- Gülümser, A.A., Baycan Levent, T., Nijkamp, P. (2010). Türkiye’nin Kırsal Yapısı: AB Düzeyinde Bir Karşılaştırma, *İTÜDERGİSİ*, 9(2), 133-144.
- Ilbery, B. (1998a). “Dimensions of Rural Change”, Inside (Eds: B. Ilbery) *The Geography of Rural Change*, Pearson Education, Harlow, pp.1-10.
- Ilbery, B. (1998b). *The Geography of Rural Change*. London: Longman Publication
- İçişleri Bakanlığı, Türkiye Mülki İdari Bölümleri (Erişim Tarihi: 14.09.2018), <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>
- İzırbak, R. (1992). *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*. MEB Yay. Öğretmen Kitapları Dizisi: 157.
- Hayır Kanat, M. (2016). “Türkiye’nin Yerleşme Coğrafyası”, İçinde (Edit: M. Hayır Kanat) *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Labrianidis, L. (Ed.). (2004). *The Future of Europe’s Rural Peripheries*. Ashgate, UK.
- OECD (1994). *Creating Rural Indicators for Shaping Territorial Policy*, OECD, Paris.
- OECD (1996). *Territorial Indicators of Employment*, OECD, Paris.
- OECD (2003). *Territorial Indicators of Socio-Economic Patterns and Dynamics*, Working Paper 30, Paris.
- Oktay, T. (2016). 6360 Sayılı Kanuna Dayalı Büyükşehir Belediye Reformunu Anlama ve Anlamlandırma, *Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, I(1): 71-131.
- Özçağlar, A. (2011). *Coğrafyaya Giriş*. Ankara: Ümit Ofset Matbaacılık.
- Özgüç, N. (2007). *Turizm Coğrafyası Özellikler-Bölgeler*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Sanır, F. (2000). *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- SPESP (2000). Final Report. Brüksel, Stockholm.
- Soysal, M. (1998). *Köy Sosyolojisi*. Ç.Ü. Ziraat Fak. Genel Yayın No. 211, Ders Kitapları Yayın No: A-66, Adana.
- Şahin, S. (2009). “Türkiye Beşeri Coğrafyası” İçinde (Edit: S.Karabağ, S.Şahin), *Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tanoğlu, A. (1969). *Nüfus ve Yerleşme*. Cilt:1, İstanbul: İ.Ü. Yay. No. 1183, Edebiyat Fak. Coğrafya Enst. Neşriyatı No:45, Taş Matbaası.
- Tekeli, İ. (2016a). “Türkiye’de Kırsal Alan Nasıl Yapılmıyor?”, Dönem Arası Seminerleri-DAS (17-19 Şubat 2016), ODTÜ, Ankara.
- Tekeli, İ. (2016b). Dünyada ve Türkiye’de Kent Kır Karşıtlığı Yok Olurken Yerleşmeler İçin Temsil Sorunları ve Strateji Önerileri. Ankara: İdealkent Yayınları.
- Tekeli, İ. (2011). *Anadolu’da Yerleşme Sistemi ve Yerleşme Tarihleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2002). Cumhuriyetin Çağdaşlaşma Projesinin Mekânsal Boyutu Üzerine Bir Değerlendirme, V. Türk Kültürü Kongresi (17-21 Aralık), s. 3-22 Ankara.
- TKİB, (2003). Avrupa Birliği’ne Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu. Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, Ankara.
- Tunçdilek, N. (1978). Türkiye’nin Kır Potansiyeli ve Sorunları. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yay. No: 96, İ.Ü. Yay. No: 2364.
- Tümertekin, E., Özgüç, N. (2015). *Beşeri Coğrafya: İnsan Kültür Mekân*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Tümertekin, E., Özgüç, N. (2012). *Beşeri Coğrafya: İnsan Kültür Mekân*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Tümertekin, E., Özgüç, N. (1998). *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekân*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Türk Dil Kurumu, “Kır”, (Erişim Tarihi: 08.09.2018), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b940a6f287474.35387234
- Türk Dil Kurumu, “Köy”, (Erişim Tarihi: 08.09.2018), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b940a6ab13304.52843691

TUCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu
International Geography Symposium on the 30th Anniversary of TUCAUM
3-6 Ekim 2018 /3-6 October 2018, Ankara

- Türkiye İstatistik Kurumu (2017b). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (Erişim Tarihi: 12.07.2018).
- Woods, M. (2005). *Rural Geography*. London: Sage.
- Urry, J. (2015). *Mekânları Tüketmek* (Çev: R.G. Öğdül). İstanbul. Ayrıntı Yayınları.
- Zaman, M. (2010). “Yerleşme Coğrafyası” İçinde (Edit: C. Şahin) *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, s.109-135.